

haber vermektedir (bk. bibl.). Oxford nüshasında eksik olan sayfanın mevcut bulunduğu bu yazmada Karabey, yetmiş dokuz şairin 336 şiirinin yer aldığını söyleyerek şairlerin adlarını alfabe sırasına göre yazmış ve şiirlerinin sayısını belirtmiştir. Bu listede 1437 yılından sonraki dönemlerde yaşadığı bilinen bazı şairlerin yer alması söz konusu nüshaya daha sonra ekler yapıldığını göstermektedir.

#### BİBLİYOGRAFYA :

Ömer b. Mezîd, *Mecmûatü'n-nezâir* (haz. Mustafa Canpolat), Ankara 1982; Köprülüzâde Mehmed Fuad, *Millî Edebiyat Cereyanının İlk Mübeşşirleri*, İstanbul 1928, s. 60; a.mlf., "XIV. Asırda Bir Âzerî Şairi", *HM*, IV/82 (1928), s. 2-3; Mecdut Mansuroğlu, *Anadolu Türkçesi (XIII. Asır) Dehhanî ve Manzumeleri*, İstanbul 1947; a.mlf., "Anadolu Türkçesi (XIII. Yüzyıl) Şeyad Hamza'nın Doğu Türkçesi ile Karışık Bir Manzumesi", *Türk Dili Belleteri*, III. Seri, sy. 8-9, İstanbul 1946, s. 16-29; Agâh Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara 1973, s. 167; Hikmet İlaydın, "Dehhânî'nin Şiirleri", *Ömer Aşım Aksoy Armağanı*, Ankara 1978, s. 137-165; Sadeddin Nüzhet [Ergun], "Hasan Oğlu ve Yeni Bir Gazeli", *Millî Mecmua*, IX/107, İstanbul 1928, s. 1721-1722; C. S. Mundy, "Notes on Three Turkish Manuscripts", *BSOAS*, XII (1948), s. 533-541; Muharrem Ergin, "Câmiü'l-Meânî'deki Türkçe Şiirler", *TDED*, III/3-4 (1949), s. 540; Mustafa Canpolat, "Divan Yazınına Yansıyan Bir Niyet Tutma Oyunu", *TDAY Belleteri* (1977), s. 311-331; Turgut Karabey, "Mecmûatü'n-nezâir'in Yeni Bir Nüshasına Dair", *Atatürk Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, sy. 6, Erzurum 1996, s. 67-73.



MUSTAFA CANPOLAT

### MECMÛU FETÂVÂ

(مجموع فتاوى)

Takıyyüddin İbn Teymiyye'nin  
(ö. 728/1328)

çeşitli eser ve fetvalarını  
bir araya getiren külliyyat.

Abdurrahman b. Muhammed b. Kâsim tarafından oğlu Muhammed'in yardımıyla hazırlanan derlemede İbn Teymiyye'nin muhtelif kitapları, risâleleri ve fetvaları yer almaktadır. Abdurrahman b. Muhammed, 1340 (1922) yılından itibaren Mekke'deki Mektebetü'l-Haremî'l-Mekfî, Dimaşk'taki Dârü'l-kütübi'z-Zâhiriyye ve bazı özel kütüphaneler, Halep'teki Mektebetü'l-evkâf, Bağdat'taki Mektebetü'l-evkâf ve çeşitli şahıs kütüphaneleri, Kahire'deki Dârü'l-kütübi'l-Misriyye, Paris'teki Bibliothèque Nationale'de ulaşabildiği eser ve fetvaları derlemiş, oluşan külliyyat, Melik Suûd b. Abdülazîz'in malî desteğiyle otuz beş cilt halinde tahkiksiz bir şekilde neşredilmiştir (Riyad 1381-1386/

1961-1967). Ardından bu baskıya Muhammed b. Abdurrahman tarafından düzenlenmiş konu fihristi yanında ilim, sanat ve meslekler; şahıslar; millet, fırka, taife, tarikat ve mezhepler; kitaplar, yer isimleri vb. dizinlerden oluşan iki ciltlik fihrist eklenmiştir (*el-Fehârisü'l-âmmе ve't-takrîb li-Mecmû'i fetâvâ*, Mekke 1389). Rabat (1401/1981) ve Riyad'da (1412/1991) birer ofset baskısı yapılan külliyyatı son olarak Âmir el-Cezzâr ile Enver el-Bâz tahkik ve hadisleri tahrîc ederek *Mecmû'atü'l-fetâvâ* adıyla yayımlanmıştır (yirmi ciltte otuz yedi cilt, Mansûre-Riyad 1418/1997). Mecdî b. Mansûr b. Seyyid eş-Şevrî, *el-Hâvî fî tahrîci eĥâdîsi Mecmû'i'l-fetâvî* adlı fihristinde (Beyrut 1415/1995) *Mecmû'ü fetâvâ*'nın hadislerini alfabetik sırayla tahrîc etmiştir.

Derlemede yer alan 150'ye yakın eser ve pek çok fetva usûlü'd-dîn (I-VIII), mantık (IX), ahlâk (X), tasavvuf (XI), Kur'an (XII-XIII), tefsir (XIV-XVII), hadis (XVIII), fıkıh usulü (XIX-XX) ve fıkıh (XXI-XXXV) olmak üzere ilim dallarına göre tasnif edilmiştir. Fıkıh konularına dair fetvalar müteahhir Hanbelî fakihlerinin eserlerinin tertibine göre düzenlenmiştir. İbn Teymiyye'nin çalışmalarının bir kısmı ilk defa bu külliyyat içinde basılmış ve daha sonra müstakil neşirlere konu teşkil etmiştir. *Mecmû'ü fetâvâ*'nın bazı ciltleri de nâşirlerin koyduğu farklı başlıklarla yeniden basılmıştır. Mesele V ve VI. ciltler *Kitâbü'l-Esmâ' ve's-şifât* (nşr. Mustafa Abdülkâdir Atâ, I-II, Beyrut 1418/1998), VIII. cilt *el-Kazâ ve'l-kader* (nşr. Ahmed Abdürrahîm es-Sâyih – Seyyid el-Cümeylî, Beyrut 1411/1991), XVIII. cilt (s. 5-385) *'İlmü'l-ĥadîs* (nşr. Mûsâ Muhammed Ali, Beyrut 1405/1985), XXVIII. cilt *el-Cihâd* (bir ciltte iki cilt, nşr. Abdurrahman Umeyre, Beyrut 1411/1991) adıyla tahkikli bir şekilde neşredilmiştir. Külliyyat içindeki diğer bir kısım eserler ise daha önce müstakil olarak veya *Mecmû'atü'r-resâ'il-i-kübrâ* (I-II, nşr. Hasan el-Feyyûmî İbrâhîm, Kahire 1323, 1341, 1385/1966; nşr. Muhammed Hâmid el-Fıkî, Cidde 1368), *Mecmû'atü'r-resâ'il ve'l-mesâ'il* (iki ciltte beş cilt, nşr. M. Reşîd Rızâ, Kahire 1341-1349; Beyrut 1403/1983; nşr. M. Reşîd Rızâ – M. el-Enver Ahmed el-Biltâcî, *Resâ'il ve fetâvâ şeyhülislâm* adıyla, Kahire 1412/1992; *'Arşu'r-raĥmân* adıyla, I-II, Riyad 1419/1999), *el-Fetâva'l-kübrâ* (I-V, Kahire 1326, 1329; nşr. Haseneyn Muhammed Mahlûf, I-V, Kahire 1384/1965) gibi derle-

melerde yayımlanmıştır. *Mecmû'ü fetâvâ*'da yer almayan bazı risâleler *Câmi'ü'r-resâ'il* isimli derlemede bir araya getirilmiştir (nşr. Muhammed Reşâd Sâlim, I-II, Kahire 1389/1969, 1984; Cidde 1405/1984). Eser, Tevhid Yayınları tarafından *İbn Teymiyye Külliyyatı* adıyla Türkçe'ye çevrilmeye başlanmış ve ilk sekiz cildi neşredilmiştir (İstanbul 1986-2003). Tercüme edilen kısımdaki bazı risâlelerin daha sonra müstakil baskıları da yapılmıştır.



CENGİZ KALLEK

### MECNUN

(bk. CÜNÜN).

### MECNÛN

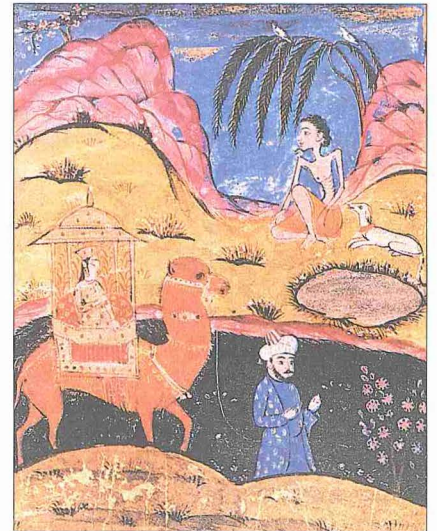
(المجنون)

Kays b. el-Mülevvah b. Müzâhim el-Âmirî  
(ö. 70/690 [?])

Leylâ ve Mecnûn adlı aşk hikâyesindeki  
erkek kahramanın lakabı.

Adı, kabilesi, nisbesi ve soy kütüğü ile gerçek veya hayalî bir şahıs olduğu konusunda birbiriyle çelişen rivayetler bulunmakla birlikte şiirlerinde geçen bazı ipuçlarından hareketle gerçek bir şahıs olup Emevîler'in ilk zamanlarında yaşadığı, adının Kays b. Mülevvah b. Müzâhim olduğu, Âmir b. Sa'saa kabilesine men-

Leylâ'nın Mecnûn'un önünden geçişini gösteren bir minyatür (*Oriental Miniatures*, Tashkent 1980, s. 59)



sup bulunduğu yolundaki rivayetler daha sağlam görülmüştür. Régis Blachère ve Charles Pellat gibi şarkiyatçılarla onlara uyan bazı Arap yazarları ise Mecnûn'un hayalî bir şahıs olduğunu ileri sürerler. Gerçekten deli olmayıp bir rivayete göre amcasının kızı Leylâ bint Sa'd b. Mehdi el-Âmiriyye'ye âşık olarak kara sevdaya tutulduğu için kendisine "Mecnûn" lakabı verilmiş ve aynı lakabı taşıyan başkalarıyla karıştırılmaması için "Mecnûnu Leylâ, Mecnûnu Benî Âmir" olarak da anılmıştır (Leylâ ile Mecnûn arasında geçen aşk hikâyesi için bk. LEYLÂ ve MECNÛN).

Mecnûn'a nisbet edilen şiirler aşk, ayrılık, özlem ve hicran ateşi, elem, umutsuzluk ve göz yaşı selidir. Seçilmiş lafızlarla örülmüş olup açık, anlaşılır ve çoğu kısa manzumeler halindedir. Yüksek bir melodi ve lirizme sahip olmalarından dolayı birçokğu bestelenmiştir. Ancak bunların büyük bir kısmının râvileri tarafından Mecnûn'a nisbet edildiği, gerçekte başka şairlere ait bulunduğu Câhiz, İbn Kuteybe, İbnü'l-Mu'tez ve Ebü'l-Ferec el-İsfahânî gibi güvenilir ediplerce ifade edilmiştir. Bu şairler arasında başta Mecnûn'un adaşı ve dert arkadaşı Kays b. Zerrîh olmak üzere Cemîl b. Ma'mer, İbrâhim b. Herme, Nusayb b. Rebâh, Muhammed b. Ümeyye ve İbnü'd-Dümeine görülür (*el-Egânî*, II, 11, 54, 58, 73, 83). Ayrıca şairi bilinmeyen veya Leylâ aşkını terennüm eden birçok şiirin de Mecnûn'a nisbet edildiği belirtilir. Mecnûn'un Ebü Bekir el-Vâlibî tarafından derlenen divanında yer alan, Mecnûn ve Leylâ aşkına dair haberlerle birlikte zikredilen şiirler, Mecnûn'un hayatına göre tertip edilmiş ya da Mecnûn'un hayatının bu şiirlere göre düzenlenip şekillendirilmiş olduğu hissi ni uyandırmaktadır.

Mecnûn'un hayatı, Leylâ aşkıyla ilgili haberleri, şiirlerinin derlenmesi, neşri ve şerhi üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Onun şiirlerini kıssa ve haberler eşliğinde ilk derleyen kişi Ebü Bekir el-Vâlibî'dir. Vâlibî'nin eseri *Dîvânü Mecnûnu Leylâ, Dîvânü (kıssatü) Kays b. el-Mülevvah el-Âmirî* adlarıyla defalarca basılmıştır (meselâ bk. Bulak 1285; Kahire 1294, 1300, 1306, 1309). Bu divanı Yûsuf Ferhât (Beyrut 1412/1992, şerhle birlikte), Muhammed İbrâhim Selîm (Kahire 1414/1993) ve Şevkiye İnalçık (Mecnûn ve şiirleri üzerine Türkçe bir incelemeyle birlikte, Ankara 1967) neşretmiştir. Mecnûn'un şiirleri, Abdülmüteâil es-Safîdî (Kahire 1960) ve Abdüssettâr Ahmed Ferrâc (Kahire 1958, 1959, 1960) tarafından değişik kaynaklar-

dan derlenerek şerhedilmiş ve *Dîvânü Mecnûn ve Leylâ* adıyla yayımlanmıştır.

#### BİBLİYOGRAFYA :

*Dîvânü Mecnûnu Leylâ* (nşr. Yûsuf Ferhât), Beyrut 1412/1992, tür.yer., ayrıca bk. neşredenin girişi, s. 5-9; Câhiz, *el-Beyân ve't-tebyîn*, I, 385; II, 224; IV, 22; İbn Kuteybe, *eş-Şi'r ve's-su'arâ'* (de Goeje), s. 355-364; Mes'ûdî, *Mürûcü'z-zeheb* (Abdülhamîd), VII, 356-360; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, Kahire 1348, s. 306, 425-426; Ebü'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Egânî* (nşr. Abdülemîr Ali Mühennâ), Beyrut 1407/1986, II, 1-88; Merzûbânî, *el-Müveşşah* (nşr. Ali M. el-Bicâvî), Kahire 1385/1965, s. 207-208; a.mlf., *Mu'cemü's-su'arâ'* (nşr. F. Krenkow), Kahire 1354, s. 189, 476; İbnü'l-Mibred, *Nühzetü'l-müsâmir* (nşr. Muhammed Altûncî), Beyrut 1414/1994, neşredenin girişi, s. 5-14; Dâvûd-i Antâkî, *Tezyînu'l-esvâk*, Beyrut 1406/1986, I, 97-128; Abdülkâdir el-Bagdâdî, *Hizânetü'l-edeb*, IV, 170-174; Brockelmann, *GAL*, I, 48; *Suppl.*, I, 81; Sezgin, *GAS*, II, 387-394; J. C. Vadet, *L'esprit courtois en orient*, Paris 1968, s. 368-380; Ahmed Şevkî, *Mecnûnu Leylâ*, Kahire 1977; Mahmûd Âsî, *Mecnûnu Leylâ*, Beyrut 1413/1993, s. 15-105; H. Ritter, "Die Frühgeschichte der Erzählung von Macnun und Laila in der Arabischen Literatur", *Oriens*, VIII/1 (1955), s. 1-50; Ahmed Ateş, "Mecnûn", *İA*, VII, 439-440; Ch. Pellat, "Mađnün Laylâ", *EP* (Fr.), V, 1098-1099.



İSMAİL DURMUŞ

#### MECRÂ (المجرى)

Bir kaynaktan  
alınacak suların geçiş yolu  
ve bu geçişi sağlayan irtifak hakkı  
(bk. İRTIFAK).

#### MECRÎTÎ (المجريطى)

Ebü'l-Kâsim Mesleme  
b. Ahmed el-Farazî el-Mecrîtî  
(ö. 398/1007)

Endülüslü matematikçi  
ve astronomi âlimi.

Hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Mecrît'te (Madrid) doğdu. Erken yaşlarda Kurtuba'ya (Cordoba) yerleşerek matematik âlimi Abdülgâfir b. Muhammed'den ders aldı. Büyük bir ihtimalle Halife III. Abdurrahman'ın gözetiminde oluşturulan eski kültürlere âşina âlimler topluluğuyla irtibatı vardı ve sarayda astronom olarak görev yapıyordu. Batlamyus'un *el-Mecis-tî'si* üzerinde çalıştı; Hârizmî'nin *Zic*'ini inceleyerek bazı yerlerini değiştirdi. 369 (979) yılında astronomi gözlemlerinde bulundu. *Resâ'ilü İhvâni's-Safâ'*'yı Endülüs'te tanıtan odur. Kurtuba'da vefat etti.

Yetiştirdiği öğrencilerin önde gelenleri Ebü'l-Kâsım İbnü's-Saffâr, İbnü's-Semh, İbnü'l-Hayyât, Zehrâvî, Ebü Müslim İbn Haldûn ve Amr b. Abdurrahman el-Kirmânî'dir.

Matematik ve astronomi konusunda Endülüs'ün en seçkin bilginlerinden olan ve Endülüs'ün Öklid'i (Euclides) diye anılan Mecrîtî bu düzeye, Doğu İslâm ülkelerine yaptığı bir seyahat sırasında eline geçen eserler üzerindeki çalışmaları sonucunda ulaşmış, Endülüs'teki astronomi ve matematik ancak onun çalışmaları sayesinde müstakil birer ilim dalı haline gelmiştir (*İA*, VII, 440). Mecrîtî Mağrib'in ilmi geleneğinde kendinden sonraki bilginleri ciddi biçimde etkileyen bir otorite olarak kabul edilmiştir; onun bu etkileyici otoritesi Batı için de geçerlidir.

Eserleri. 1. *Ebvâb lâ yestağnî men yerümü 'amele'l-usturlâb* (*Risâletü'l-usturlâb*). Usturlabın teknik olarak yapımı ve kullanımına dair bilgilerin yanı sıra astronomi cetvellerinin de yer aldığı eser; Juan Vernet ve M. A. Catalá tarafından İspanyolca'ya çevrilerek bir değerlendirme yazısıyla birlikte neşredilmiştir (bk. bibl.). 2. *Ta'lik'âlâ Batlamyûs fî tasfihi basîti'l-küre*. Batlamyus'un halen kayıp olan *Planisphere* adlı eserinin *Tasfihu basîti'l-küre* adlı tercümesine yapılmış bir şerhtir. Eserin Bibliothèque Nationale'de kayıtlı bir nüshası yanında (nr. 4821, vr. 69-79) Latince ve İbrânicé çevirileri günümüze ulaşmıştır (Sezgin, V, 170, 335; *EP* [Ing.], V, 1109). 3. *Zicü'l-Hârizmî'nin gözden geçirilmiş şekli*. Muhammed b. Mûsâ el-Hârizmî'nin hazırladığı astronomi cetvellerinin gözden geçirilerek bazı düzeltmelerin yapıldığı eserde Yezdicerd takvimine göre oluşturulmuş cetveller hicrî tarihe çevrilmiştir. Ayrıca bu çalışmada Arın tûl dairesi yerine kısmen Kurtuba tûl dairesi konulmuş ve hicret sırasında yıldızların konumları yaklaşık olarak tesbit edilmiştir. Arapça aslı kaybolan eserin Bathlı Adelard tarafından yapılan Latince çevirisi Almanca'ya tercüme edilerek yayımlanmıştır (Kopenhagen 1914). 4. *Risâle fî şekli'l-mulaḥḳab bi'l-kaḳâḳ*. Astronomi konusundaki eserde Sâbit b. Kurre'nin bazı görüşleri geliştirilmiştir (Sezgin, V, 335). 5. *Mu'âmelât* (*Tamâmü 'ilmi'l-aded, Şimârü'l-aded*). Gelir vergisi, mal bildirim ve resmî ödemelerle ilgili hesap ve ölçümlere dair olup aritmetik ve geometrinin birlikte kullanıldığı bir muhtevaya sahiptir. 6. *İhtisârü ta'dili'l-kevâkib min Zici'l-Bettâni*. Bettânî'nin astronomi cetvellerinin göz-